

Definice lži

„Co je lež?“

„Co prosím?“

„Slyšel jste dobře. Ptám se vás všech. Co si myslíte, že znamená slovo lež?“

„No, to co není pravda.“ řekne jeden ze studentů pobaveně a aulou se rozlehne tlumený smích. Nemá mě urážet. Nemá si z přednášejícího udělat nepřítele, který pak podrazí nohy u zkoušky. Je to smích chvilkové soudržnosti všech supů, co shlížejí dolů na slabou laň, nepatrný náznak rebelie, který unikne trestu. Je natolik tlumený, že se po doznění navždy vytratí a jejich soudržnost bude ta tam. Ale já ho slyším.

„Ano. To jistě máte pravdu, pane Thompstone. Ale to není odpověď, kterou jsem chtěla slyšet. Zeptám se tedy jinak; jak poznáte lež?“

Rozhlížím se po tvářích a vidím, jak se nepatrně mění výrazy tváře, když jim dochází, že otázka přece jen není míněná jako žert. Upřené oči do jednoho bodu, jemná mimická vráska mezi obočím, lehce nakrčené čelo. To je ono.

„Thompson měl pravdu. Lež je všechno to, co není pravda. A poznám ji tak, že buď označím všechny její složky za nepravdivé, nebo při hledání jediné pravdivé zjistím, že tam žádná není. Je to matematika. Musím zjistit, zda vše odpovídá podmínkám dané podmnožiny a bum; mám lež,“ říká Fillonay s povýšeným pohledem příliš domýšlivého studenta, který právě pokořil svého učitele.

„To je velmi zajímavá definice. Děkuji pane Fillonayi. Avšak při tom se chci pozastavit nad jednou věcí – říkáte, že lež musí mít všechny své složky nepravdivé. Pokud je v ní tedy jen trocha pravdy, stává se pak myšlenka pravdivou?“ neodpustím si triumfální pohled a letmé pousmání. Profesor by neměl soupeřit se studentem, vím to. Lidská povaha a morálka jsou však dvě odlišné věci. A já jsem stále jen nedokonalý člověk.

„Místo hledání odpovědi na mé otázky teď nejspíše víc než to přemýšlíte nad tím, proč vás s tímto vůbec obtěžuji. Abych vám nenasadila věčného brouka do hlavy, své záměry vám již brzy prozradím. Ale předtím si doopravdy alespoň zkusme zodpovědět, co znamená slovo lež,“ říkám a vím, že mě čeká rychlý pád do hlubin mé mysli, pokoušející se o vyřešení neřešitelných záhad. A slova naráz vyplouvají na povrch, jako trosky ztroskotané lodi po zklidnění rozbouřeného moře.

„Lež je lží jen do té doby, kdy ji nemůžete vyvrátit jedinou pravdu. Abyste dokázali lež, musíte poskytnout alespoň jeden pádný důkaz, proč je myšlenka nepravdivá. Důkazy, ano. Ať už je vyčtete z knih, získáte z pozorování, nebo jen odvodíte silou vlastního myšlení – bez nich lež nikdy nedokážete. Lež je jedna z věcí, které se nejsnáze schovají. Velmi jednoduše ji totiž ukryjete za pravdu. Když zničíte všechny důkazy nepravosti, co se stane?“

„Dostanu pravdu.“ První vlaštovka.

„Vytváření lži umožňuje nekonečné množství operací. Představme si společnost, která chce změnit vše, co je doposud dané. Vytvořit vše od základů a všechny lidi přesvědčit o tom, že se jedná o skutečnost. Odstraňme z myšlenky všechnu pravdu a nahradíme ji jen a pouze lží. Zničme vodítka, která vedou k prohlédnutí i té nejmenší části. Nezapomeňme na jedinou drobnou nekorespondující souvislost, která by tvrzení vyvrátila. Co dostaneme? Skutečnost. Lež je pravdou. Pravda je lží. Jedna překrývá druhou a všechny možnosti, jak je odhalit, mohou být snadno zničeny. Když odstraníme veškeré hmotné doklady skutečnosti, lze je jednoduše nahradit lživými. Přizpůsobit si vše tak, jak chceme. Jediná věc, kterou nelze snadno přepsat, je lidská mysl. Lidé si pamatují. Můžeme se nechat zmást, ale naše podvědomí je nebezpečně silné. Čím víc víme, tím více lži máme schopnost odhalit.“ V sále je ticho, že by bylo

slyšet, kdyby o podlahu zacinkal padající špendlík. Nepřítomný pohled v očích všech naznačuje hluboké přemýšlení.

„Jak většina z vás jistě ví – ať už to bylo jedním z důvodů zapsání se na mé přednášky, či ne – že než jsem přišla do Londýna, část svého mládí jsem strávila v jednom z koncentračních táborů. Byly to krušné chvíle, které ve mně doteď vyvolávají stísněný pocit. Ale o tom teď mluvit nechci. Byla jsem zrovna před nástupem na střední školu, když mě i s rodinou odvedli. A tak jsem byla opravdu bezelstně potěšená, když se v našem ghettu octl i jeden z řad učitelů. Ne že bych mu koncentrák přála, ale představoval možnost, jak alespoň trochu udržet krok. Tenkrát jsme ještě všichni věřili nebo alespoň doufali, že se brzy vrátíme domů, a tak vidina nových znalostí byla jen a jen vítanou. Ve volných chvílích, kterých nebylo nazbyt, nás učil vše přes přírodní vědy až k jazykům. Hltala jsem každou informací, která se přiblížila mým uším. Netrvalo však dlouho a učitel zmizel. Jen tak, ze dne na den byl pryč a nikdo netušil, kam se poděl. Někteří si začali domýšlet, že se mu snad podařilo utéct. Jiní si šeptali, že snad provedl něco závažného proti řádu tábora a byl odstraněn. Nikdo doopravdy nevěděl správný důvod a my, studenti, jsme přišli o jedinou šanci vzdělání. Po dlouhou dobu mě provázelo množství otázek, proč nám bylo vzdělání odepřeno, avšak dnes už vím. Odpověď je vlastně jádrem celé věci dnešního problému.

Němci spálili knihy, zakázali kulturu, zákonem osekali tradice. Poslední věc, kterou zbývalo zničit, byla lidská mysl. Čím plytčí a řidší, tím snáze modifikovatelná. Hloupý člověk snáze podlehne davovému šílenství, uvěří lživým slibům a nebude odporovat jakékoli ideologii. Vymyté mozky vytvoří stádo. Stádo ovcí, které můžete hnát jakýmkoli směrem a ono za ním půjde. Nic v hlavách ovcí nebude pochybovat o jeho správnosti.

Tenkrát nám vzali možnost svobodně žít, ale ani to nebylo dost. Odepřeli nám učit se a obohacovat svou mysl o nové věci. Vzali nám poslední šanci obrany, poslední šanci rebelie, která by mohla ohrozit ideu. Snažili se z nás udělat otroky myšlenky. Tak abychom byli slepí ke lžím a za pravdu pokládali i tu nejhoupější snůšku výmyslu. Člověk je člověkem a ne zvířetem, protože mu byl dán dar učení. Učení a přemýšlení. To je to, čím se nejvíce lišíme od ostatních tvorů. Čím více víme, tím hůře jsme ovladatelní.

Když jsem se jako jediná z rodiny vrátila z koncentráku, nemohla jsem zůstat. Vše mi bolestně připomínalo starý život, a tak jsem se rozhodla odcestovat sem. Neměla jsem nic. Veškerý můj majetek spočíval tady, v mojí hlavě. A tak jsem ho využila. Nebylo to lehké, ale již tehdy jsem věděla, že není nic vzácnějšího, než o znalosti obohacená mysl.

Na začátku dnešní hodiny jste mi dostatečně nevěnovali pozornost. Nevím, jestli vám původní výklad nepřišel dostatečně zajímavý, nebo měla většina z vás na práci něco jiného. Tím vším o čem jsem mluvila, jsem vám však chtěla připomenout, jak úžasné možnosti máte. Važte si ho. Znalosti jsou tou nejsilnější ochranou proti útlaku a lžím. Nepřipravujte o ně sami sebe, když jsou vám předkládány jako na talíři. Válka tehdy skončila, protože lidé nepřestali věřit v pravdu. Nestali se ubohým stádem následující vůli diktátora. A tak také nebud'te stádem, když je mysl vaší nejvzácnější zbraní.“